

ქეთევან მესხიშვილი

ვალის აღიარება

(თეორია და სასამართლო პრაქტიკა)

შესავალი

1. ვალის აღიარების ნორმატიული შინაარსი
2. აღიარება
 - 2.1. ფაქტის აღიარება
 - 2.2. ვალის დეკლარაციული („კაუზალური“) აღიარება
 - 2.3. ვალის კონსტიტუციურ („აბსტრაქტული“) აღიარება
3. ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) და დეკლარაციული („კაუზალური“) აღიარების შედარებით-სამართლებრივი ანალიზი
4. ვალის პოზიტიური და ნეგატიური აღიარება
5. ვალის საპროცესო-სამართლებრივი აღიარება
6. მორიგებისა და ვალის აღიარების ურთიერთგამიჯვნა
7. სხვისი ვალის აღიარება და ვალის გადაკისრება
დასკვნა

შესავალი

გართულებული სამართალურთიერთობების ფარგლებში სულ უფრო და უფრო აქტუალური ხდება აბსტრაქტული საფუძვლიდან წარმოშობილი ურთიერთობების სამართლებრივი რეგულირება. ვალის აღიარება ნების თავისუფალი გამოვლენის ნათელი გამოხატულებაა. იგი თავისუფალი კონტრაქტების ერთ-ერთი ელემენტია. თუმცა, თავისუფალი ნების გამოვლენა არსებული სამართალურთიერთობის ფარგლებში მოსაწესრიგებელი კატეგორიაა, თუ ახალი საფუძვლით წარმოშობილი დამოუკიდებელი გარიგება, თეორიისა და სასამართლო პრაქტიკისათვის, დღესაც, ერთ-ერთ სამართლებრივ დილემად რჩება. **ვალის აღიარება ყოველდღიური ყოფაცხოვრების განუყოფელი ნაწილია.** შესაბამისად, ვალის აღიარებასთან დაკავშირებული დავები სამართლის თეორიისა და სასამართლო პრაქტიკისათვის მრავალმხრივ საინტერესოა. იგი მომიჯნავე სამართალურთიერთობებთან მჭიდრო კავშირშია, შესაბამისად, მისი ანალიზი კონცეპტუალურად ფართო შეფასებას მოითხოვს.

სასამართლო პრაქტიკაში ხშირია ვალის არსებობის აღიარების ხელშეკრულებიდან წარმოშობილი დავები. შესაბამისად, სასამართლო პრაქტიკის პერსპექტივიდან უფრო ნათლად ჩანს ის სირთულები, რაც ვალის არსებობის დადგენას, სხვა მომიჯნავე ინსტიტუტებისაგან მის გამიჯვნას, ხანდაზმულობის ვადის დენის საკითხებსა და მტკიცების ტვირთს ეხება.

წინამდებარე კვლევა ქართული და გერმანული სამართლის თეორიისა და სასამართლო პრაქტიკის ანალიზს ეფუძნება. ვალის აღიარების თაობაზე გერმანიისა და საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის ნორმათა იდენტურობის პირობებში, გერმანული თეორიული და პრაქტიკული მასალები საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 341-ე მუხლის განმარტების მიზნებისათვის პირდაპირ წყაროდ არის გამოყენებული. ამ მხრივ, ნიშანდობლივია, აღინიშნოს, რომ გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 781-ე მუხლი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 341-ე მუხლის პირველი ნაწილის იდენტურ რეგულირებას შეიცავს, ხოლო გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის 782-ე მუხლი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 341-ე მუხლის მე-2 ნაწილის იდენტურია¹. აქვე ისიც უნდა ითქვას, რომ გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, განსხვავებით საქართველოს სამოქალაქო კოდექსისაგან, ვალის აღიარების (Schuldnerkenntnis) ინსტიტუტთან ერთად ვალის შეპირებასაც (Schuldversprechen) იცნობს, რაც შედარებითსამართლებრივი მიზნებისათვის ერთგვარ გაუგებრობას იწვევს. თუმცა, გერმანიის სამოქალაქო სამართლის თეორიაში ნათლად და არაორაზროვნად არის განმარტებული, რომ ვალის აღიარებასა და ვალის შეპირებას იდენტური შინაარსობრივი სამართლებრივი დატვირთვა და სამართლებრივი შედეგები გააჩნია. განსხვავება მხოლოდ გამოხატვის ფორმაშია². მოვალის მხრიდან გამოხატული ნების კვალიფიკაცია ვალის აღიარებად ან ვალის შეპირებად დამოკიდებულია იმაზე, თუ როგორი შინაარსობრივი კონტექსტითაა ნება ჩამოყალიბებული. თუ ნება გამოხატულია, იმგვარად, რომ მასში ვალი აღიარებულია (ვალს აღიარებ ვალს... მაქვს ვალი...), ასეთ შემთხვევაში, მიიჩნევა, რომ სახეზეა ვალის აღიარება, ხოლო თუ ვალი შეპირებულია (გპირდები, რომ დავალიანებას დავფარავ... გპირდები, რომ ვალდებულებას შევასრულებ), მაშინ გამოხატული ნება ვალის შეპირებად კვალიფიცირდება. მართალია, ვალის აღიარება და ვალის შეპირება გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის სხვადასხვა მუხლებით წესრიგდება, თუმცა, ორივე შემთხვევაში რეგულაცია და სამართლებრივი შედეგები იდენტურია³.

1. ვალის აღიარების ნორმატიული შინაარსი

სამართლის თეორიისა და სასამართლო პრაქტიკაში არსებობს ვალის აღიარების რამდენიმე სახე. თითოეულ მათგანს უაღრესად დიდი თეორიული და პრაქტიკული მნიშვნელობა გააჩნია. მართალია, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი ნორმატიულად მხოლოდ ვალის აღიარების ერთ ფორმას - ვალის კონსტიტუციურ („აბსტრაქტულ“) აღიარებას აწესრიგებს, თუმცა, აღნიშნული არ ნიშნავს იმას, რომ სხვა სახის ვალის აღიარება სამართლებრივი ურთიერთობებზე ზეგავლენას არ ახდენს. მაგალითისათვის, სასამართლო პრაქტიკით ბუღალტრული ურთიერთშედეგების აქტი, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 341-ე

¹ კროპკოლოერი, სამოქალაქო კოდექსის კომენტარი, 2014, გვ. 833, 579-580

² Esser/Weyers, Schuldrecht Band II, Besonderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.358

³ Habersack, Münchener Kommentar, BGB, &781, Rn.1

მუხლის კონტექსტში, ვალის აღიარებად არ მიიჩნევა⁴ და შესაბამისად, ახალ გარიგებად არ ფასდება. თუმცა, აღნიშნული არ ნიშნავს იმას, რომ მითითებული აქტი არც არსებული სამართალურთიერთობიდან გამომდინარე ვალდებულების აღიარებას ადასტურებს. სხვაგვარად თუ ვიტყვით, ბუღალტრული ურთიერთშედეგების აქტი, მართალია, ვალდებულების წარმოშობ ახალ გარიგებას არ წარმოადგენს (ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარება), თუმცა, არსებული სამართალურთიერთობის ფარგლებში შესასრულებელ ვალდებულებას ადასტურებს (ვალის დეკლარაციული („კაუზალური“) აღიარება). შესაბამისად, იგი არსებული სამართალურთიერთობის დადასტურების მიზნებისათვის გამოიყენება. სასამართლომ სამოქალაქო კოდექსის 341-ე მუხლის მიხედვით, ვალის არსებობის აღიარებად არ მიიჩნია ასევე ხელწერილი, სადაც მითითებული იყო, რომ მოვალეს 2 400 აშშ დოლარის ოდენობით დავალიანება ჰქონდა დარჩენილი. სასამართლოს განმარტებით, მითითებული ხელწერილი ვალის არსებობის აღიარებად ვერ მიიჩნეოდა, რადგან მასში მითითებული არ იყო მოვალის ნება და მზაობა, ვალდებულების შესრულების თაობაზე⁵. ამ შემთხვევაშიც, არსებული სამართალურთიერთობიდან დარჩენილი დავალიანების დადასტურება, მართალია, ახალი გარიგება არ არის და შესაბამისად, არც 341-ე მუხლის მოქმედების ფარგლებში ექცევა, თუმცა, მითითებული მტკიცებულებით არსებული სამართალურთიერთობიდან დარჩენილი ვალის არსებობა დგინდება, რომელიც სხვა არაფერია, თუ არა ვალის დეკლარაციული („კაუზალური“) აღიარება. შესაბამისად, ვალის აღიარება შეიძლება არ იყოს კანონით დარეგულირებული კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) ხასიათის, რასაც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 341-ე მუხლი ითვალისწინებს, თუმცა, აღნიშნული არ ნიშნავს იმას, რომ იგი არსებულ სამართალურთიერთობას არ ადასტურებს. ამდენად, თუ ვალის არსებობის აღიარება ახალი გარიგება არ არის და შესაბამისად, არც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 341-ე მუხლის რეგულირების რეჟიმში ექცევა, ასეთ შემთხვევაში, ვალის აღიარება დეკლარაციული („კაუზალური“) ხასიათისაა და იგი არსებულ სამართალურთიერთობას ადასტურებს, მაგალითად, ურთიერთშედეგების აქტი, ბუღალტრული აქტი, შემაჯამებელი აქტი და ა. შ.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, თუ სახეზეა ვალის არსებობის აღიარება, სამართლის თეორიამ და სასამართლო პრაქტიკამ უნდა გასცეს კითხვაზე პასუხი, თუ რა სახის (კონსტიტუციურ, თუ დეკლარაციულ) აღიარებასთან გვაქვს საქმე და რა ზეგავლენას ახდენს იგი მხარეთა შორის არსებული ურთიერთობების შედეგებზე.

ნიშანდობლივია აღნიშნოს, რომ მხარეთა მიერ გამოხატული ნამდვილი ნება, მიმართული სამართალურთიერთობის დადასტურების, წარმოშობის, შეცვლისა, თუ შეწყვეტისაკენ, სამართალურთიერთობის შედეგების ფორმირებაში ყოველთვის მონაწილეობს.

⁴ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2008 წლის 3 ოქტომბრის №ას-237-498-08 განჩინება

⁵ იხ. საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2014 წლის 4 მარტის №ას-992-950-2013 განჩინება

სამართალურთიერთობის ყოველ კონკრეტულ შედეგს კი მხარის კონკრეტული ნება განაპირობებს. შესაბამისად, მხარის მიერ გამოხატული ნამდვილი ნების ახსნა-განმარტების გზით უნდა დადგინდეს, თუ რა სურდა მხარეს და რა სამართლებრივი შედეგების ფორმირებისაკენ იყო მიმართული მისი ნება. თუმცა, ამ მიმართებით ისიც უნდა აღინიშნოს, რომ **აზრთა ყოველი ურთიერთგაცვლა არ შეიძლება მიჩნეულ იქნეს სამართლებრივი შედეგების წარმომშობ ნების გამოვლენად**. აზრის გამოხატვა სუბიექტის სამართლებრივ ნებად მხოლოდ იმ შემთხვევაში შეიძლება დაკვალიფიცირდეს, თუ აზრის გამოხატველი მის სამართლებრივ შედეგებს აცნობიერებს და აღიარებითა, თუ კონკლუდენტური მოქმედებით, მისი შესრულების მზაობას გამოხატავს⁶. შესაბამისად, ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, ჯერ უნდა დადგინდეს, ადამიანის მიერ გამოხატული მოსაზრება სამართალურთიერთობის დაზუსტების, შეცვლის, წარმოშობისა, თუ შეწყვეტისაკენ მიმართული ნამდვილი ნებაა, თუ, არა, ხოლო მას შემდეგ რაც **გამოხატული ნების ნამდვილობა დადგინდება**, ის სამართლებრივი შედეგები უნდა შეფასდეს, რაც მითითებული ნების გამოხატვას მოჰყვება.

ყოველივე ზემოაღნიშნულიდან გამომდინარე, მხარის აღიარება, შეიძლება არ წარმოადგენდეს ვალის კონსტიტუციურ („აბსტრაქტულ“) აღიარებას, არ წარმოშობდეს ახალ სამართალურთიერთობას და შესაბამისად, არც საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 341-ე მუხლის მოქმედების ფარგლებში ექვეოდეს, თუმცა, აღნიშნული აღიარება, შეიძლება **ადასტურებდეს არსებულ სამართალურთიერთობას (ვალის დეკლარაციული „კაუზალური“ აღიარება)**, ან კიდევ, აღიარება შეიძლება ვალდებულებით-სამართლებრივი ბმისაგან თავისუფალი იყოს და **მხოლოდ ფაქტის ამსახველ ინფორმაციას შეიცავდეს**. სამივე შემთხვევაში აღიარება სხვადასხვა სამართლებრივი შედეგების დადგომას იწვევს.

2. აღიარება

2.1. ფაქტის აღიარება

აღიარება შეიძლება იყოს ვალდებულებით-სამართლებრივი ბმისაგან თავისუფალი, რაც იმას ნიშნავს, რომ ყველა აღიარება არ შეიძლება ვალის აღიარებად იქნეს მიჩნეული⁷. აღიარება შეიძლება აღწერდეს ან ადასტურებდეს ხდომილებას, მაგრამ არ წარმოადგენდეს ვალდებულების არსებობის აღიარებას. მაგალითად, თუ ავტოავარიის შედეგად ერთ-ერთი დაზარალებული ამბობს, რომ ის მეორე ავტომობილს დაეჯახა, აღნიშნული აღიარება, თავისთავად არ ნიშნავს რაიმე ვალდებულების აღიარებას, ვინაიდან მხოლოდ დაჯახების ფაქტი ზიანის ანაზღაურების ვალდებულების წარმოშობისათვის საკმარისი არ არის,

⁶ იხ. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2014 წლის 7 ოქტომბრის №28/6800-13 განჩინება

⁷ Habersack, Münchener Kommentar, BGB, &781, Rn.4

ვინაიდან მიუხედავად მისი ქმედების მართლწინააღმდეგობისა, მას ზიანის ანაზღაურება შეიძლება არ დაეკისროს, თუ დაადასტურებს, რომ შეჯახება მისი ბრალის გარეშე მოხდა. ვალის არსებობის აღიარებას არ წარმოადენს ასევე მოვალის განმარტება მასზე, რომ სესხის ხელშეკრულების საფუძველზე თანხა მიიღო. სესხის ხელშეკრულების საფუძველზე თანხის მიღების აღიარება მისი დაბრუნების ვალდებულების აღიარებას არ ნიშნავს. სესხის სახით მიღებული თანხა შეიძლება დაბრუნებას არ დაექვემდებაროს ხანდაზმულობის, გაქვითვის გზით ფულადი ვალდებულების შეწყვეტისა და სხვა საფუძველით. ამდენად, ფაქტების მითითება, რომელიც, თავისი არსით, აღიარებას შეიძლება წარმოადგენდეს, ყოველთვის არ არის ვალის აღიარების ექვივალენტი. შესაბამისად, შეიძლება სახეზე იყოს აღიარება, მაგრამ არა ვალის, არამედ ფაქტის. მხარის მიერ ამგვარი ფორმით გამოთქმული აღიარება არის ერთ-ერთი მტკიცებულება, რომელიც მტკიცებულების შეფასებისათვის დადგენილი წესით ფასდება, რაც იმას ნიშნავს, რომ ამგვარ აღიარებას სასამართლოსათვის წინასწარ დადგენილი ძალა არ აქვს⁸. ფაქტის აღიარება ვალის დეკლარაციული აღიარებისაგან იმით განსხვავდება, რომ ფაქტის აღიარება ვალის არსებობის დადასტურების მიზანს ემსახურება. ის ერთ-ერთი გარემოებაა, რომელმაც ვალის არსებობის დადასტურებას შეიძლება შეუწყოს ხელი. შესაბამისად, მხოლოდ მასზე აპელირებით ვალის არსებობა დადასტურებულად არ მიიჩნევა. ვალის დეკლარაციული აღიარება კი ვალის არსებობას ადასტურებს⁹.

2.2. ვალის დეკლარაციული („კაუზალური“) აღიარება

ვალის დეკლარაციული აღიარების დროს სახეზეა არა მხოლოდ აღიარება (ცალმხრივი ნების გამოვლენა, გამოხატული ამა თუ იმ ქმედებაში), არამედ ხელშეკრულება. მითითებული ხელშეკრულებით მხარეები ვალის არსებობას ადასტურებენ. დეკლარაციული ვალის აღიარების დანიშნულება ვალის არსებობის თაობაზე ეჭვებისა და შემდგომი გაუგებრობების თავიდან აცილებაა. დეკლარაციული ვალის აღიარების მიზანია არსებული ვალდებულების დადასტურება, მტკიცების პროცესის გამარტივება, შემდგომი დავის თავიდან აცილება¹⁰, სადავო საკითხების მოწესრიგება¹¹, მათ შორის, ყველა იმ ფაქტისა, თუ არგუმენტის გაქარწყლება, რომელიც ვალის არსებობას გამორიცხავს, ან თუნდაც, ეჭვქვეშ დააყენებს. შესაბამისად, დეკლარაციული ვალის აღიარება ფორმასავალდებულო გარიგება არ არის. დეკლარაციული ვალის აღიარების სამართლებრივი შედეგი ვალის არსებობის დადასტურება და შემდგომი დავების თავიდან აცილებაა, ხოლო დავის შემთხვევაში, მტკიცების პროცესის გამარტივება.

⁸ BGH WM 1974, 410

⁹ Esser/Weyers, Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.359

¹⁰ Staudinger/Marburger, S.55, 55 ff nach Larenz/Canaris, Lehrbuch des Schuldrechts, Band II/2, Besinderer Teil, C.H. Beck, München, 1994, S.32

¹¹ Habersack, Münchener Kommentar, BGB, &781, Rn.3

დეკლარაციული ვალის აღიარება, ხშირ შემთხვევაში, „კაუზალურ ვალის აღიარებადაც“ იწოდება, უფრო მეტიც, დეკლარაციული ვალის აღიარება პრაქტიკაში „კაუზალურ ვალის აღიარებად არის ცნობილი“¹². **კაუზალურობის განმაპირობებელი ფაქტორი იმაში მდგომარეობს, რომ აღიარება დამოუკიდებელ თვითმყოფად საფუძველს კი არ ეყრდნობა, არამედ არსებულ საფუძველს (კაუზას).**

დეკლარაციულ ვალის აღიარებას კანონი პირდაპირ არ ითვალისწინებს. იგი ხელშეკრულების თავისუფლების პრინციპის გამოვლინებად მიიჩნევა¹³. შესაბამისად, გაბატონებული მოსაზრების თანახმად, მისი ნამდვილობისათვის კანონით გათვალისწინებული ფორმის დაცვა საჭირო არ არის¹⁴. დეკლარაციული ვალის აღიარება ახალ ხელშეკრულებას არ წარმოადგენს, შესაბამისად, იგი ახალი მოთხოვნის უფლებას არ წარმოშობს. **იგი არსებული სამართალურთიერთობის ფარგლებში წარმოქმნილ მოთხოვნას აღიარებს.** შესაბამისად, როგორც წესი, ხანდაზმულობის ვადის დენაზე ზეგავლენას არ ახდენს¹⁵.

დეკლარაციული ვალის აღიარების გავრცელებულ ფორმად მიიჩნევა მოვალის შეპირება მასზედ, რომ ვალს მალე გადაიხდის. დეკლარაციული ვალის აღიარების გავრცელებული ფორმაა ურთიერთშედარების აქტები, შემაჯამებელი აქტები, მხარის განცხადება დარჩენილი ვალდებულების განაწილვადების თაობაზე და ა. შ.

341-ე მუხლის მე-2 ნაწილის შესაბამისად, თუ ვალის არსებობა აღიარებულია ანგარიშსწორების (გადახდის) საფუძველზე ან მორიგების გზით, მაშინ ფორმის დაცვა აუცილებელი არ არის. ნორმის სისტემური, ლოგიკური და შინაარსობრივი განმარტების მიხედვით, გადახდა (ანგარიშსწორება) და მორიგება ვალის აღიარებად არის მიჩნეული, რომლის ნამდვილობისათვის ფორმის დაცვა საჭირო არ არის. ამგვარი ფორმით გამოხატული ვალის აღიარება სწორედ, რომ ვალის **დეკლარაციულ და არა კონსტიტუციურ აღიარებად მიიჩნევა**¹⁶. გადახდა რეალური ქმედებაა. მორიგება კი ურთიერთდათმობაა, რომლითაც დავა ან დაურწმუნებლობა აღმოიფხვრება.

დეკლარაციული ვალის აღიარების დანიშნულება არსებული სამართალურთიერთობის დადასტურებაა. შესაბამისად, როდესაც სახეზეა ბუღალტრული აქტი, ურთიერთშედარების აქტი და სხვა სახის ვალის კაუზალური აღიარებანი, მითითებული მტკიცებულებებით **უკვე არსებული (და არა ახალი) სამართალურთიერთობა დასტურდება.** როგორც ზემოთ აღინიშნა,

¹² Larenz/Canaris, Lehrbuch des Schuldrechts, Band II/2, Besunderer Teil, C.H. Beck, München, 1994, S.33

¹³ Habersack, Münchener Kommentar, BGB, &781, Rn.3

¹⁴ Esser/Weyers, Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.359

¹⁵ Esser/Weyers, Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.361

¹⁶ Habersack, Münchener Kommentar, BGB, &781, Rn.3

ვალის დეკლარაციული („კაუზალური“) აღიარება, განსხვავებით ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარებისაგან, ხანდაზმულობის ვადის დენას თავიდან არ იწყებს. თუმცა, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 137-ე მუხლი შეიცავს ერთ საინტერესო დანაწესს, რომლის მიხედვითაც, ხანდაზმულობის ვადის დენა წყდება, თუ ვალდებული პირი უფლებამოსილი პირის წინაშე ავანსის, პროცენტის გადახდით, გარანტიის მიცემით ან სხვაგვარად მოთხოვნის არსებობას აღიარებს. მითითებული ნორმის შესაბამისად, ვალის დეკლარაციული („კაუზალური“) აღიარებით „ხანდაზმულობის ვადის დენა წყდება“. ამდენად, ისმის კითხვა, თუ რით განსხვავდება ხანდაზმულობის ვადის დენის შეწყვეტის თვალსაზრისით, დეკლარაციული („კაუზალური“) აღიარება კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარებისაგან? პასუხი მარტივია. დეკლარაციული („კაუზალური“) აღიარება, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 137-ე მუხლის შესაბამისად, უკვე ხანდაზმული მოთხოვნის ვადას კი არ აღადგენს, არამედ ხანდაზმულობის მიმდინარე ვადის შეწყვეტას იწვევს. კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარება კი ხანდაზმულობის ვადის დენას თავიდან იწყებს მაშინაც, როდესაც არსებული სამართალურთიერთობიდან გამომდინარე მოთხოვნა უკვე ხანდაზმულია. მითითებული მსჯელობის თვალსაჩინოების მიზნებისათვის, თუ ბუღალტრული ურთიერთშედეგების აქტი 2015 წელსაა შედგენილი, თუმცა, მასში ასახული მოთხოვნების ხანდაზმულობის ვადა 2011 წელს ამოიწურა, ურთიერთშედეგების აქტი, როგორც ვალის დეკლარაციული („კაუზალური“) აღიარება, უკვე ხანდაზმული მოთხოვნის ვადას არ აღადგენს. თუ ბუღალტრული ურთიერთშედეგების აქტი 2015 წელსაა შედგენილი, ხოლო მასში მოცემული მოთხოვნების ხანდაზმულობის ვადის დენა 2013 წელს დაიწყო და ბუღალტრული ურთიერთშედეგების აქტის შედგენის დროისათვის, მოთხოვნა ჯერ კიდევ ხანდაზმული არ არის, ასეთ შემთხვევაში, ხანდაზმულობის ვადის დენა წყდება და ბუღალტრული ურთიერთშედეგების აქტის შედგენის დროიდან ხანდაზმულობის ვადის დენა თავიდან იწყება. იმ შემთხვევაში, თუ ნაცვლად ბუღალტრული ურთიერთშედეგების აქტისა, სახეზეა ახალი გარიგება (ვალის დეკლარაციული, „აბსტრაქტული“ აღიარება), ასეთ შემთხვევაში ხანდაზმულობის ვადის დენა თავიდან იწყება, მიუხედავად იმისა, მოვალემ ხანდაზმული მოთხოვნა აღიარა, თუ არა¹⁷.

2.3. ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარება

ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარება კანონით მოწესრიგებული სამართალურთიერთობაა, კერძოდ, მას საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 341-ე მუხლი აწესრიგებს. ასეთ შემთხვევაში, სახეზეა მხარეთა ნება ახალი სამართალურთიერთობის ჩამოყალიბების თაობაზე. ვალის აღიარება კონსტიტუციურია, ანუ ვალდებულების შესრულების დამოუკიდებელ საფუძველს ქმნის, თუ ვალის აღიარება ისეთი შინაარსისაა,

¹⁷ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2014 წლის 17 თებერვლის 28/4587-14 განჩინება

საიდაც მოთხოვნის დამოუკიდებელი საფუძვლის არსებობა დგინდება¹⁸. ხშირ შემთხვევაში, ვალის კონსტიტუციურ აღიარებას, „აბსტრაქტულ“ გარიგებადაც მოიხსენიებენ. ამგვარი სახელდების საფუძველი ხელშეკრულების შინაარსში უნდა ვეძებოთ. ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარების დროს ხელშეკრულებაში, როგორც წესი, არ ჩანს, თუ რამ განაპირობა მოვალის მხრიდან ვალის აღიარება. თუმცა, არის შემთხვევები, როდესაც ხელშეკრულებაში პირდაპირაა მითითებული, თუ რა სამართალურთიერთობა უძღოდა ვალის აღიარებას. მიუხედავად ამისა, იგი დამოუკიდებელი გარიგებაა. ვალის კონსტიტუციური აღიარების, როგორც დამოუკიდებელი გარიგების ბუნებაზე, ზეგავლენას არ ახდენს წინმსწრებ სამართალურთიერთობასთან მისი ფორმალური ბმა. მაგალითისათვის, ვალის აღიარების ხელშეკრულებაში შეიძლება ჩანდეს, თუ რა სამართალურთიერთობა უძღოდა წინ მოვალესა და კრედიტორს, რამ განაპირობა მოვალის მხრიდან კრედიტორის სასარგებლოდ ვალის აღიარება, თუმცა, აღნიშნულ გარემოებას ვალის აღიარების ბუნების განსაზღვრის მიზნებისათვის სამართლებრივი დატვირთვა არ გააჩნია. შესაბამისად, ვალის კონსტიტუციური აღიარება დამოუკიდებელია ვალის წარმოშობის საფუძვლებისაგან, რაც მის აბსტრაქტულ ბუნებას განაპირობებს¹⁹. შედარებისათვის, ნასყიდობის ხელშეკრულებიდან გამომდინარე, მყიდველს ნასყიდობის საფასურის გადახდის ვალდებულება ეკისრება. ვალის აღიარების ხელშეკრულება კი ვალის წარმოშობის საფუძვლებს არ იცნობს²⁰. თუმცა, აქვე ისიც აღსანიშნავია, რომ ვალის აღიარების ხელშეკრულებიდან შეიძლება ნათლად ჩანდეს, რომ მოვალე ვალდებულებას ამათუიმი წინმსწრები ხელშეკრულებიდან გამომდინარე აღიარებს. მითითებული ჩანაწერი ვალის აღიარების ხელშეკრულების აბსტრაქტულ ბუნებას არ ცვლის და, მით უფრო, აღნიშნულ ვალის აღიარებას დეკლარაციულ ვალის აღიარებად არ აქცევს, ვინაიდან კრედიტორს მოვალის მიმართ ვალდებულების შესრულების თაობაზე მოთხოვნის უფლება სწორედ ვალის აღიარების ხელშეკრულებიდან გამომდინარე წარმოეშობა და არა წინმსწრები ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობიდან. სწორედ აღნიშნული პრინციპი განაპირობებს ხანდაზმულობის ვადის დენის თავიდან დაწყებას, განსხვავებით ვალის დეკლარაციული აღიარებისაგან. ვალის აღიარების ხელშეკრულების მიხედვით განისაზღვრება ასევე ვალდებულების შესრულების ადგილი, განსჯადი სასამართლო და ა. შ. ვალის აბსტრაქტული აღიარების, როგორც დამოუკიდებელი გარიგების, ინდიკატორია ასევე ის გარემოება, რომ ვალის აღიარების ხელშეკრულება ნამდვილია, მიუხედავად იმისა, ნამდვილია, თუ არა ის გარიგება, რომლიდან გამომდინარე ვალდებულებაც მოვალემ ვალის აღიარების ხელშეკრულებით ცნო²¹.

¹⁸ Larenz/Canaris, Lehrbuch des Schuldrechts, Band II/2, Besonderer Teil, C.H. Beck, München, 1994

¹⁹ Habersack, Münchener Kommentar, BGB, &781, Rn.1

²⁰ Larenz/Canaris, Lehrbuch des Schuldrechts, Band II/2, Besonderer Teil, C.H. Beck, München, 1994, S.26

²¹ Larenz/Canaris, Lehrbuch des Schuldrechts, Band II/2, Besonderer Teil, C.H. Beck, München, 1994, S.27

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსით გათვალისწინებული ვალის აღიარება **ორმხრივი გარიგებაა**. აღნიშნული დასკვნის საფუძველს კანონის ტექსტის სიტყვა-სიტყვითი განმარტება იძლევა, რომლის მიხედვითაც, „იმ ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის, რომლითაც აღიარებულ იქნა ვალდებულებითი ურთიერთობის არსებობა, (ვალის არსებობის აღიარება), აუცილებელია წერილობითი აღიარება“²². შესაბამისად, ვალის აღიარების ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის საკმარისი არ არის მხოლოდ ვალის ცალმხრივი აღიარება, ანუ მოვალის მხრიდან ვალის წერილობითი შეპირება. აუცილებელია, რომ მითითებული აღიარება კრედიტორის მიერ მიღებულ იქნეს, რაც ასევე საჭიროებს წერილობით ფორმას²³. აღნიშნული კი ნიშნავს იმას, რომ ვალის აღიარების ხელშეკრულება წერილობითი ფორმით ორმხრივად ხელმოწერილი უნდა იყოს. თუ გარიგების დადებისას შედგენილია ერთი და იმავე შინაარსის რამდენიმე დოკუმენტი, მაშინ საკმარისია თითოეულმა მხარემ ხელი მოაწეროს იმ დოკუმენტის ეგზემპლარს, რომელიც შესაბამისი მხარისთვისაა განკუთვნილი²⁴. ამდენად, ვალის აღიარების ხელშეკრულების ნამდვილობისათვის ორივე მხარის მიერ ხელმოწერილი ვალის აღიარების ხელწერილების გაცვლაც საკმარისია. იმ შემთხვევაში, თუ მოვალე ვალდებულებას წერილობით ცალმხრივად აღიარებს და დოკუმენტის დედანს კრედიტორს გადასცემს, მითითებული აღიარება კრედიტორისათვის მოთხოვნის წარმოშობის საფუძველია. შესაბამისად, სასამართლოში, მტკიცებულების სახით, კრედიტორის მიერ წარდგენილი დოკუმენტის დედანი იმთავითვე დადასტურებაა ფაქტისა, რომ კრედიტორმა მითითებული აღიარება მიიღო და სასარჩელო მოთხოვნაც აღნიშნულ აღიარებას დააფუძნა²⁵. თუმცა, მხოლოდ მოვალის მიერ ხელმოწერილი ვალის აღიარება მოვალისათვის არ წარმოადგენს მტკიცებულებას მასზედ, რომ კრედიტორმა აღიარება მიიღო. ამისათვის, მას კრედიტორის მიერ ხელმოწერილი ვალის აღიარება ესაჭიროება.

ამდენად, ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარების პირობებში, ახალი სამართალურთიერთობის საფუძველი ახალი **ორმხრივი ხელშეკრულებაა**. მხარეებს უფლებამოვალეობები სწორედ აღნიშნული ახალი ხელშეკრულებიდან გამომდინარე **წარმოეშობათ**. შესაბამისად, უფლებამოვალეობათა ნამდვილობა ახალი გარიგების **ნამდვილობაზეა დამოკიდებული**. მითითებული ხელშეკრულება **ფორმასავალდებულოა**²⁶. ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარების დროს სამართალურთიერთობის ახალი საფუძველი **ჩნდება, საიდანაც მოთხოვნა წარმოიშობა**²⁷. შესაბამისად,

²² საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 341-ე მუხლი, 2015 წლის 1 სექტემბრის რედაქციით;

²³ Larenz/Canaris, Lehrbuch des Schuldrechts, Band II/2, Besunderer Teil, C.H. Beck, München, 1994, S.26

²⁴ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის, 71-ე მუხლის, 2015 წლის 1 სექტემბრის რედაქციით;

²⁵ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2014 წლის 9 სექტემბრის №28/2202-14 განჩინება

²⁶ Esser/Weyers, Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.360

²⁷ Esser/Weyers, Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.361

ხანდაზმულობის ვადაც თავიდან იწყება²⁸. ვალის აღიარება და შესაბამისად, ახალი სამართალურთიერთობის წარმოშობა (ვალის კონსტიტუციური „აბსტრაქტული“ აღიარება) ძველ სამართალურთიერთობას არ აქარწყლებს²⁹. შესაბამისად, მოთხოვნა შეიძლება ძველი სამართალურთიერთობიდანაც არსებობდეს, თუ იგი ხანდაზმული არ არის³⁰. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი მსგავს ჩანაწერს არ ითვალისწინებს. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის შესაბამისად, ვალდებულების შეწყვეტის საფუძველია შესრულება³¹ ან სხვა შესრულება³², თუ კრედიტორი სხვა შესრულებას დაეთანხმება. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი ვალდებულების შეწყვეტის საფუძველად კრედიტორის წინაშე ახალი ვალდებულების კისრებას არ მიიჩნევს. შესაბამისად, თუ მოვალე კრედიტორის წინაშე ვალს აღიარებს, აღნიშნული არ ნიშნავს იმას, რომ ძველი სამართალურთიერთობიდან გამომდინარე ვალდებულება შეწყვეტილია, თუ, რა თქმა უნდა, **ვალის აღიარების ხელშეკრულება მსგავს დათქმას არ შეიცავს**³³. აღნიშნული მსჯელობის პრაქტიკული დანიშნულება მდგომარეობს იმაში, რომ ვალის აღიარების ხელშეკრულება, როგორც წესი, პრაქტიკაში იდება მაშინ, როდესაც მოთხოვნა ძველი სამართალურთიერთობიდან გამომდინარე ხანდაზმულია, ან როდესაც კრედიტორს, ძველი სამართალურთიერთობიდან გამომდინარე, ვალდებულების დამადასტურებელი მტკიცებულებები არ აქვს (**კრედიტორის ინტერესი**). ვალის არსებობის აღიარების ხელშეკრულება ფორმდება ასევე მაშინაც, როდესაც მოვალეს ვალდებულების შესასრულებლად ვადა სჭირდება (**მოვალის ინტერესი**). შესაბამისად, იგი თანახმაა, ახალი ხელშეკრულება ახალი ვადით გააფორმოს. ასეთ შემთხვევაში, სიფრთხილეა საჭირო, კერძოდ, **ახალი ხელშეკრულება უნდა შეიცავდეს დათქმას მასზედ, რომ ახალი გარიგებით კრედიტორი ძველი სამართალურთიერთობიდან გამომდინარე მოთხოვნებზე უარს ამბობს**. წინააღმდეგ შემთხვევაში, კრედიტორს მოთხოვნის უფლება ახალი ხელშეკრულებიდანაც წარმოეშობა, რომელიც, თავის მხრივ, ძველი სამართალურთიერთობიდან გამომდინარე მოთხოვნის უფლებას აქარწყლებს.

ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარება მხარეთა თავისუფალი ნების გამოვლენაა, შესაბამისად, მისი გამოყენება კანონით უფრო მკაცრად მოწესრიგებულ ისეთ ურთიერთობებში, როგორიცაა, მემკვიდრეობითი და საოჯახო-სამართლებრივი ურთიერთობები, შეზღუდულია. შესაბამისად, სიფრთხილეა საჭირო, რომ კანონით მოწესრიგებულ ურთიერთობებში ვალის არსებობის აღიარების თაობაზე გამოვლენილმა თავისუფალმა ნებამ კანონით დადგენილი მართლწესრიგი და ზნეობის ნორმები არ

²⁸ Esser/Weyers, *Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.361*

²⁹ Esser/Weyers, *Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.361*

³⁰ Esser/Weyers, *Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.360*

³¹ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 427-ე მუხლი, 2015 წლის 1 სექტემბრის რედაქციით;

³² საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 428-ე მუხლი, 2015 წლის 1 სექტემბრის რედაქციით;

³³ იხ. თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2015 წლის 17 აპრილის გადაწყვეტილება, რომელიც დაუშვებლად იქნა ცნობილი საქართველოს უზენაესი სასამართლოს ას-626-592-2015 განჩინებით

დაარღვიოს, წინააღმდეგ შემთხვევაში, ამგვარი აღიარება კანონწინააღმდეგობის ან ამორალურობის საფუძველით, ბათილად მიიჩნევა³⁴.

ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარების დროს კანონით გათვალისწინებული ის წესები მოქმედებს, რომელიც გარიგების ნამდვილობისათვისაა სავალდებულო, შესაბამისად, უცილოდ ბათილად მიიჩნევა ვალის აღიარების ისეთი ხელშეკრულება, რომელიც ფორმის დაუცველადაა დადებული³⁵, კანონით გათვალისწინებულ მართლწესრიგს და ზნეობის ნორმებს არღვევს³⁶, ნების გამოვლენა მოჩვენებითი, ან თვალთმაქცურია³⁷ და ა. შ., რაც შეეხება გარიგების ბათილობის საცილო საფუძველებს, იძულება და მოტყუება სამართალურთიერთობის მოვალემ უნდა ამტკიცოს. შეცდომა კი, როგორც ვალის აღიარების ბათილობის წინაპირობა, პრაქტიკაში თითქმის არ გვხვდება იმ მარტივი მიზეზის გამო, რომ ვალის კონსტიტუციური აღიარება სწორედაც, რომ შემდგომი გაუგებრობების თავიდან აცილების მიზანს ემსახურება³⁸. შესაბამისად, საცილო გარიგებათაგან, ვალის აღიარების ხელშეკრულების ბათილობა, ყველაზე ნაკლებ სავარაუდო, შეცდომის საფუძველითაა.

ვალის კონსტიტუციური „აბსტრაქტული“ აღიარების ხელშეკრულება ფორმასავალდებულო გარიგებაა, რაც იმას ნიშნავს, რომ მისი ნამდვილობისათვის კანონით გათვალისწინებული ფორმის დაცვაა საჭირო. კანონით დადგენილი ფორმა კი მარტივი წერილობითია, რომელიც დაცულად ჩაითვლება, თუ მხარეები ვალის აღიარების ხელშეკრულებას ორმხრივად ხელს მოაწერენ, ან ცალმხრივად ხელმოწერილ წერილობით დოკუმენტებს გაცვლიან. ამასთან, ნიშანდობლივია აღინიშნოს, რომ ვალის აღიარების ხელშეკრულების **ფორმის ნაკლს მისი შესრულება ასწორებს**, რაც იმას ნიშნავს, რომ ფორმადაუცველი ვალის აღიარების ხელშეკრულების საფუძველზე განხორციელებული შესრულება ნამდვილად მიიჩნევა³⁹ და ამგვარი ნაკლის არსებობის პირობებში, შესრულება, უსაფუძვლო გამდიდრების ნორმებიდან გამომდინარე, დაბრუნებას არ ექვემდებარება. ამგვარი დასკვნის ნორმატიულ საფუძველს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 341-ე მუხლის მე-2 ნაწილი იძლევა, რომლის მიხედვითაც, თუ ვალის არსებობა აღიარებულია ანგარიშსწორების (გადახდის) საფუძველზე ან მორიგების გზით, მაშინ ფორმის დაცვა აუცილებელი არ არის. ამავე კოდექსის 144-ე მუხლის მე-2 ნაწილის მიხედვით, თუ ვალდებულმა პირმა მოვალეობა შეასრულა ხანდაზმულობის ვადის გასვლის შემდეგ, მას არა აქვს უფლება, მოითხოვოს შესრულებულის

³⁴ Esser/Weyers, *Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.361*

³⁵ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 69-ე მუხლი, 2015 წლის 1 სექტემბრის რედაქციით;

³⁶ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 54-ე მუხლი, 2015 წლის 1 სექტემბრის რედაქციით;

³⁷ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი, 56-ე მუხლი, 2015 წლის 1 სექტემბრის რედაქციით;

³⁸ Esser/Weyers, *Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.361*

³⁹ Larenz/Canaris, *Lehrbuch des Schuldrechts, Band II/2, Besinderer Teil, C.H. Beck, München, 1994, S.29*

დაბრუნება, თუნდაც, მოვალეობის შესრულების მომენტში მას არ სცოდნოდა, რომ ხანდაზმულობის ვადა გასული იყო.

ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარების ბათილობის სამართლებრივი შედეგია პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენა. ამ შემთხვევაში, მოთხოვნის საფუძველი, კრედიტორის შესაბამისი სამართლებრივი საფუძველის გარეშე გამდიდრებაა. თუ შესრულება ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარების საფუძველზე განხორციელდა, ვითომ-კრედიტორი ვალდებულია, მიღებული უკან დააბრუნოს. უკან დაბრუნების ვალდებულება ვითომ კრედიტორს უსაფუძვლო გამდიდრების ნორმებიდან გამომდინარე წარმოეშობა. ასეთ შემთხვევაში, მისი არგუმენტი მასზედ, რომ მოვალეს ვალდებულება ვალის კონსტიტუციურ („აბსტრაქტულ“) აღიარებამდე არსებული ნამდვილი სამართალურთიერთობიდან გამომდინარე გააჩნდა, მხედველობაში არ მიიღება, რადგან შესრულება ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარების საფუძველზე განხორციელდა და აღნიშნული საფუძველის ბათილობა პირვანდელი მდგომარეობის აღდგენის ფაქტობრივი წინაპირობაა⁴⁰.

3. ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) და დეკლარაციული („კაუზალური“) აღიარების შედარებით-სამართლებრივი ანალიზი

შედარებით-სამართლებრივი მიზნებისათვის, ვალის დეკლარაციული („კაუზალური“) აღიარება ფორმას არ საჭიროებს, მაშინ, როდესაც, ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარება ფორმასავალდებულო ორმხრივი გარიგებაა. მტკიცების თვალსაზრისით, ფორმასავალდებულოობის გამო, ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარება მარტივი დასამტკიცებელია. მტკიცების ტვირთის განაწილების სტანდარტის გათვალისწინებით, ვალის დეკლარაციული („კაუზალური“) აღიარებაც კრედიტორმა უნდა ამტკიცოს. მტკიცებულებად შეიძლება გამოყენებულ იქნეს საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსით გათვალისწინებული მტკიცებულების ნებისმიერი სახე, მხარეთა ახსნა-განმარტება, წერილობითი, თუ ნივთიერი მტკიცებულება, მოწმის ჩვენება და ა. შ..

ვალის დეკლარაციულ („კაუზალურ“) და კონსტიტუციურ („აბსტრაქტულ“) აღიარებას შორის ძირითად განმასხვავებელ ნიშნად, გარდა ფორმასავალდებულოობისა, ხანდაზმულობის ვადის დენის საკითხი მიიჩნევა. ვალის დეკლარაციული („კაუზალური“) აღიარების დროს, ძველი სამართალურთიერთობა დასტურდება, მაშინ, როდესაც ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარების შემთხვევაში, ახალი გარიგება იდება და შესაბამისად, ხანდაზმულობის ვადის დენაც თავიდან იწყება.

⁴⁰ Esser/Weyers, Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.362

ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) და დეკლარაციული („კაუზალური“) აღიარება ერთმანეთისაგან ვალის აღიარების მიზნითა და დანიშნულებითაც განსხვავდება. როგორც ზემოთ აღინიშნა, ვალის დეკლარაციული („კაუზალური“) აღიარების მიზანი ძველი სამართალურთიერთობის დადასტურებაა, მაშინ, როდესაც კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) ვალის აღიარების დანიშნულება ახალი ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობის წარმოშობაა⁴¹.

პრაქტიკაში ხშირია შემთხვევა, როდესაც ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარებისა და ვალის დეკლარაციული („კაუზალური“) აღიარების ურთიერთგამიჯვნა გარკვეულ სირთულეებთან არის დაკავშირებული. ასეთ შემთხვევაში, გადამწყვეტი მნიშვნელობა მხარეთა ნებას ენიჭება. სწორედ მხარეთა ნების განმარტების გზით უნდა გადაწყდეს, თუ რამდენად სურდათ მხარეებს წინმსწრები სამართალურთიერთობებიდან გამომდინარე ვალდებულების აღიარების მიზნით ახალი გარიგების დადება. ამ მხრივ, ნიშანდობლივია, აღინიშნოს, რომ ვალის კონსტიტუციურ („აბსტრაქტულ“) აღიარებას ძველი სამართალურთიერთობიდან გამომდინარე ვალდებულების შესრულების „უზრუნველყოფის“ ფუნქციაც გააჩნია ⁴², ვინაიდან ვალის კონსტიტუციური („აბსტრაქტული“) აღიარება ძალაშია მაშინაც, როდესაც წინმსწრები სამართალურთიერთობა ბათილია, რაც იმას ნიშნავს, რომ შესრულება, ძველი გარიგების ბათილობის საფუძველით, უკან დაბრუნებას არ ექვემდებარება, ვინაიდან ვალდებულების წარმოშობის საფუძველი ახალი ხელშეკრულებაა (ვალის კონსტიტუციური „აბსტრაქტული“ აღიარება), რომელიც ფორმის ნაკლის გამო, კიდევ, რომ ბათილი იყოს, შესრულება აღნიშნულ ნაკლს ასწორებს და დაბრუნებას არ ექვემდებარება⁴³.

4. ვალის პოზიტიური და ნეგატიური აღიარება

ვალის აღიარება შეიძლება პოზიტიური ან ნეგატიური შინაარსის მატარებელი იყოს. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 341-ე მუხლი ვალის პოზიტიურ აღიარებას ითვალისწინებს. ვალის არსებობის აღიარების გვერდით არსებობს ვალის ნეგატიური აღიარება. ეს არის შემთხვევა, როდესაც კრედიტორის მოთხოვნის უფლება ისპობა, რადგან იგი მოვალესთან დადებული ხელშეკრულებით აღიარებს, რომ მისი მოთხოვნა არ არსებობს, ანუ ხელშეკრულების მეშვეობით, კრედიტორი უარს ამბობს მოთხოვნის არსებობაზე. ამდენად, თუ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 341-ე მუხლით მოწესრიგებული ვალის აღიარების დროს სახეზე გვაქვს ვალის არსებობის აღიარება მოვალის (ვალის დამდგენი, „კონსტიტუციური“ აღიარება) მხრიდან, რაც ახალი ვალდებულებით-სამართლებრივი

⁴¹ Esser/Weyers, *Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.362*

⁴² BGH NJW 2000, 2984 nach Habersack, *Münchener Kommentar, BGB, &781, Rn.1*

⁴³ Esser/Weyers, *Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.363*

ურთიერთობის წარმოშობას იწვევს, ნეგატიური ვალის აღიარების დროს კი ადგილი აქვს კრედიტორის მხრიდან აღიარებას იმისა, რომ მოთხოვნა არ არსებობს, რაც წყვეტს მასსა და მოვალეს შორის არსებულ ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობას და ახალ ვალდებულებით-სამართლებრივ ურთიერთობას აღარ წარმოშობს. ამდენად, ნეგატიური ვალის არსებობის აღიარება, რაღა თქმა უნდა, 341-ე მუხლის რეგულირების რეჟიმში არ ექცევა და არც ის სამართლებრივი შედეგები წარმოიშობა, რასაც ვალის არსებობის აღიარება იწვევს. ნეგატიური ვალის აღიარების მიმართ ის სამართლებრივი შედეგები ვრცელდება, რაც ვალის პატიების მიმართ. შესაბამისად, ნეგატიური ვალის აღიარება, ანუ აღიარება იმისა, რომ კრედიტორს მოვალის მიმართ მოთხოვნის უფლება არ აქვს, წყვეტს ვალდებულებას⁴⁴. ამდენად, ნეგატიური ვალდებულების აღიარების პირობებში კრედიტორის მიერ მოვალის მიმართ მოთხოვნა, რომელიც შესაბამისი მტკიცებულებებით დასტურდება, ქარწყლდება მოვალის მიერ ნეგატიური ვალის აღიარების ხელწერილის წარმოდგენით. საპროცესო-სამართლებრივად, თუ ვალდებულების შესრულების თაობაზე მოსარჩელის მოთხოვნას ვალის არარსებობის აღიარების შესახებ მოპასუხის შესაგებელი უპირისპირდება, სასარჩელო მოთხოვნა არ კმაყოფილდება.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, ვალის ნეგატიური აღიარება ვალის პატიების კონტექსტში განიხილება⁴⁵. შესაბამისად, იგი საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 448-ე მუხლის მოქმედების ფარგლებში ექცევა⁴⁶. ვალის ნეგატიური აღიარების მიმართ ვალის აღიარების ნამდვილობისათვის კანონით გათვალისწინებული ნამდვილობის წინაპირობები (მაგ: ფორმა) არ გამოიყენება⁴⁷. ასევე ვალის აღიარების ხელშეკრულებისაგან განსხვავებით, ვალის პატიებისათვის კრედიტორის ცალმხრივი განცხადება მოვალის ვალდებულებისაგან გათავისუფლების თაობაზე საკმარისია, თუმცა, აუცილებელია, რომ ცალსახად და არაორაზროვნად დგინდებოდეს, თუ რა სახის, რა ოდენობითა და რა ფარგლებში ათავისუფლებს კრედიტორი მოვალეს მის წინაშე არსებული დავალიანებისაგან.

5. ვალის საპროცესო-სამართლებრივი აღიარება

საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 131-ე მუხლის მიხედვით, ერთი მხარის მიერ ისეთი გარემოების არსებობის ან არარსებობის დადასტურება (აღიარება), რომელზედაც მეორე მხარე ამყარებს თავის მოთხოვნებსა, თუ შესაგებელს, სასამართლომ შეიძლება საკმარის მტკიცებულებად ჩათვალოს და სასამართლო გადაწყვეტილებას დაუდოს საფუძვლად.

⁴⁴ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2013 წლის 17 დეკემბრის №28/3431-13 გადაწყვეტილება, რომელიც დაუშვებლად იქნა ცნობილი საქართველოს უზენაესი სასამართლოს განჩინებით

⁴⁵ Kropholler, BGB Studienkommentar, C.H. Brck, München, 2011, S. &397 II

⁴⁶ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2015 წლის 17 თებერვლის №28/4400-14 განჩინება

⁴⁷ Esser/Weyers, Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.360

ვალის მატერიალურ-სამართლებრივ აღიარებას არ უთანაბრდება პროცესზე გაკეთებული აღიარება. იგი მხოლოდ საპროცესო-სამართლებრივ აღიარებას წარმოადგენს⁴⁸. საპროცესო-სამართლებრივი აღიარება მხოლოდ მხარეთა დისპოზიციის ფარგლებში ფასდება. შესაბამისად, იგი მხოლოდ იმ სამართლებრივი შედეგების დადგომას იწვევს, რასაც საქართველოს სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 131-ე მუხლი ითვალისწინებს. ეს არის მხარის საპროცესო-სამართლებრივი ნება, მისი აღიარება, ყოველგვარი დამატებითი მტკიცებულებების შემოწმების გარეშე, პროცესის დამთავრებას დაედოს საფუძვლად⁴⁹. ამ მიმართებით, აღიარება, როგორც მხარის ახსნა-განმარტება, მტკიცებულებაა, რომელიც სასამართლომ შეიძლება საკმარის საფუძვლად ჩათვალოს და საქმეში არსებული სხვა მტკიცებულებების შეფასების გარეშე, გადაწყვეტილებას დაუდოს საფუძვლად. ამასთან, სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 131-ე მუხლის დანაწესიდან გამომდინარე, ერთ-ერთი მხარის მიერ რაიმე გარემოების არსებობის ან არარსებობის დადასტურება უნდა შეეხებოდეს უშუალოდ დავის საგანს და არა ნებისმიერ სხვა გარემოებას. გარდა ამისა, მხარე შეიძლება დადასტურებდეს რაიმე კონკრეტულ ფაქტს, მაგრამ იმისათვის, რომ მითითებული ფაქტის დადასტურება აღიარებად დაკვალიფიცირდეს, ზუსტად იმ ფაქტის დადასტურება უნდა მოხდეს, რომელზედაც მოწინააღმდეგე მხარე თავის მოთხოვნას აფუძნებს⁵⁰. გარდა ამისა, მხედველობაში მიიღება მხოლოდ იმ მხარის აღიარება, რომელიც კრედიტორის წინაშე მატერიალურ-სამართლებრივად პასუხისმგებელი. შესაბამისად, სხვა ნებისმიერი გარემოების დადასტურებას კანონმდებლობა საპროცესო-სამართლებრივ აღიარებად არ მიიჩნევს და მასზე სამოქალაქო საპროცესო კოდექსის 131-ე მუხლის მოქმედებას არ ავრცელებს.

ყოველივე ზემოაღნიშნულის გათვალისწინებით, სასამართლო პროცესზე გაცხადებული აღიარება მხოლოდ საპროცესო-სამართლებრივი მიზნებისათვის გამოიყენება და იმ შედეგების დადგომას არ იწვევს, რასაც ვალის მატერიალურ-სამართლებრივი (კონსტიტუციური „აბსტრაქტული“ და დეკლარაციული „კაუზალური“) აღიარება.

6. მორიგება, როგორც ვალის აღიარების ფორმა

ვალის მატერიალურ-სამართლებრივი (კონსტიტუციური „აბსტრაქტული“ და დეკლარაციული „კაუზალური“) აღიარება, რიგ შემთხვევებში, მორიგების გზით ხდება. მორიგება, თავის მხრივ, არსებული სამართალურთიერთობის ფარგლებში დავისა, თუ გაუგებრობის თავიდან აცილებას ემსახურება. მაგალითისათვის, როდესაც მხარეებს შორის სამართლებრივი ურთიერთობის დეტალები გაუგებარი ან სადავოა, ასეთ შემთხვევაში, მხარეები უფლებამოსილნი არიან, ასეთი გაუგებრობები და სადავო საკითხები დავის გარეშე,

⁴⁸ Esser/Weyers, *Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.360*

⁴⁹ Esser/Weyers, *Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.360*

⁵⁰ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2013 წლის 25 დეკემბრის №ს-266-254-2013 გაბჩინება

იმავე სამართალურთიერთობის ფარგლებში, მორიგების გზით აირიდონ თავიდან. გაუგებრობა ან სადავოობა შეიძლება ეხებოდეს სამართალურთიერთობის პირობებს, სამართლებრივ შედეგებს და ა. შ.⁵¹. ამგვარი რეგულირება, ორმხრივი გარიგების დადების გზით ხდება. მისი მთავარი დანიშნულება მხარეთა შორის არსებული სამართალურთიერთობის ფარგლებში წარმოქმნილი პრობლემებისა, თუ გაუგებრობების თავიდან აცილებაა. ამგვარ სამართლებრივ მექანიზმს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 360-ე მუხლი ითვალისწინებს, რომლის შესაბამისადაც, ბათილია ხელშეკრულება, რომლითაც მხარეთა შორის დავა ან დაურწმუნებლობა აღმოიფხვრება ურთიერთდათმობის (მორიგების) გზით, თუ ხელშეკრულების შინაარსიდან გამომდინარე, ეს მორიგება ემყარება სინამდვილის შეუსაბამო გარემოებებს, და დავა ან დაურწმუნებლობა არ წარმოიშობოდა, მხარეებს, რომ საქმის ნამდვილი მდგომარეობა სცოდნოდათ. დაურწმუნებლობას უთანაბრდება, როცა რაიმე მოთხოვნის განხორციელება საეჭვოა.

სამოქალაქო კოდექსის 360-ე მუხლით გათვალისწინებული მორიგების მაგალითს წარმოადგენს მხარეთა შორის სასესხო ურთიერთობებში პროცენტის გადახდის ვადის დაკონკრეტება, გაზრდა, შეთანხმებულზე მცირე პროცენტზე მორიგება, თანხის დამატება, ვალდებულების შესრულების ვადის გაზრდა და ა. შ. მორიგების დანიშნულებაა ძირითადი გარიგების ფარგლებში გაუგებრობების თავიდან აცილება, თუმცა, ამავდროულად, მორიგებას ახასიათებს ის, რომ მხარეები იმავე სამართალურთიერთობის ფარგლებში რჩებიან, არ იცვლება უზრუნველყოფის ღონისძიებები და ა. შ. მორიგების გზით მხოლოდ სამართალურთიერთობის გარკვეული დეტალების დაზუსტება, დაკონკრეტება ხდება. ამიტომაც, მორიგება ხშირად „დამდგენ“, „დამაზუსტებელ“ გარიგებად მიიჩნევა⁵². მორიგება, თავის მხრივ, სამართლებრივი შედეგების წარმოშობის მიზნებისათვის კანონით გათვალისწინებული ნამდვილობის ყველა მოთხოვნას უნდა აკმაყოფილებდეს. ის არ უნდა ეწინააღმდეგებოდეს კანონს, მართლწესრიგს, ზნეობის ნორმებს და ა. შ. იგი არ უნდა ცვლიდეს კანონით დადგენილ იმპერატიულ წესებს, როგორცაა, მშობლის ვალდებულება შვილების რჩენის თაობაზე, შრომისუუნარო მეუღლის რჩენის მოვალეობა, კანონით დადგენილი ქორწინების ასაკი, კონსტიტუციით გარანტირებული უფლებებით სარგებლობა და ა. შ.⁵³. ვინაიდან მორიგების დანიშნულება მხარეთა წინააღმდეგობისა და შემდგომი გაუგებრობების თავიდან აცილებაა, ამიტომ მორიგების ბათილობა შეცდომის საფუძველით, ნაკლებ სავარაუდოა. მორიგების დანიშნულების გათვალისწინებით, იგი მხოლოდ მაშინაა სახეზე, როდესაც უდავოა მხარეთა ორმხრივი თანხმობა სამართალურთიერთობის დეტალების დაზუსტების, დაკონკრეტების ან თუნდაც შეცვლის თაობაზე, თუმცა, მხარეთა შეთანხმების სამოქალაქო კოდექსის 360-ე მუხლით გათვალისწინებულ გარიგებად

⁵¹ Esser/Weyers, *Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.365*

⁵² Esser/Weyers, *Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.365*

⁵³ BGHY 14, 387, nach Esser/Weyers, *Schuldrecht Band II, Besnderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.365*

კვალიფიკაციის მიზნებისათვის, აუცილებელია სახეზე იყოს მხარეთა „ორმხრივი კომპრომისი, დათმობა (gegenseitige Nachgeben)“. ამასთან, აუცილებელი არ არის, რომ ამგვარი კომპრომისი ორივე მხრიდან თანაბარი სიმძიმის იყოს. არ არის აუცილებელი ასევე მორიგებას ხანგრძლივი მოლაპარაკებები უძლოდეს წინ. საკმარისია, მაგალითისათვის, კრედიტორის თანხმობა მოვალისათვის ვალდებულების შესრულების ვადის გადავადების თაობაზე⁵⁴. მორიგება ფორმასავალდებულო გარიგება არ არის⁵⁵. მისი მაღალი პრაქტიკული მნიშვნელობა სწორედ მის სიმარტივეში მდგომარეობს. თუმცა, თუ მორიგება ისეთი საკითხის მოწესრიგებას ეხება, რომლისთვისაც კანონი სავალდებულო ფორმას აწესებს, მაშინ მორიგება ამ ფორმას უნდა აკმაყოფილებდეს⁵⁶. სამართლებრივი შედეგების თვალსაზრისით, მორიგებამ გარკვეული პირობის მოდიფიცირება (შეცვლა) შეიძლება გამოიწვიოს, ხოლო რიგ შემთხვევებში მორიგება მხოლოდ ხელშეკრულების პირობის, სამართალურთიერთობის ამა თუ იმ გარემოების დაზუსტებას ეხება. მორიგება ორმხრივად მავალდებულებელი გარიგებაა, შესაბამისად, სამართალურთიერთობა იმ შეცვლილი, თუ დაზუსტებული გარემოებების ფარგლებში უნდა გაგრძელდეს, რაზეც მხარეები შეთანხმდნენ. მორიგების პირობების ნებაყოფლობით აღუსრულებლობის შემთხვევაში, მორიგების პირობები სასამართლო წესით შეიძლება დაექვემდებაროს შესრულებას (პირველადი მოთხოვნა) ან შეუსრულებლობით მიყენებული ზიანის ანაზღაურებას (მეორადი მოთხოვნა). მოთხოვნის გამომრიცხავ შეპასუხებას თვით მორიგების მომწესრიგებელი მუხლი შეიცავს, კერძოდ, მორიგებიდან გამომდინარე სამართლებრივი შედეგები არ წარმოიშობა, თუ მორიგება სინამდვილის შეუსაბამო გარემოებებს ემყარება, და დავა ან დაურწმუნებლობა არ წარმოიშობოდა, მხარეებს, რომ საქმის ნამდვილი მდგომარეობა სცოდნოდათ. ასეთ შემთხვევაში, მორიგების ბათილობის წინაპირობა კანონის საფუძველზე შეცილების უფლების გამოყენებაა, რაც საერთო სასარჩელო წარმოების ფარგლებში შესაგებლის წარდგენის გზით შეიძლება განხორციელდეს. მორიგების პირობათა ბათილობა, 360-ე მუხლით გათვალისწინებული საფუძვლით, დამოუკიდებელი სასარჩელო წარმოების გზითაც შეიძლება იქნეს მიღწეული. ამისათვის, მორიგების პირობების ბათილად ცნობის მოთხოვნით აღიარებითი სარჩელი უნდა აღიძრას.

სასამართლო პრაქტიკა იცნობს დავის გარკვეულ კატეგორიებს, როდესაც მხარეთა შორის გრძელვადიანი სახელშეკრულებო ურთიერთობის ფარგლებში დადებული გარიგებები (მხარეთა შეთანხმებები ვალდებულების შესრულების დროის, შესრულებული სამუშაოს საფასურისა და ა. შ. თაობაზე) სასამართლომ მორიგებად შეაფასა⁵⁷. სასამართლომ სამოქალაქო კოდექსის 360-ე მუხლის კონტექსტში მორიგებად შეაფასა ასევე უვადო

⁵⁴ BGHZ 39, 64, nach Esser/Weyers, Schuldrecht Band II, Besonderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.366

⁵⁵ Esser/Weyers, Schuldrecht Band II, Besonderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.366

⁵⁶ Esser/Weyers, Schuldrecht Band II, Besonderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.366

⁵⁷ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2013 წლის 5 ნოემბრის №28/1084-13 გადაწყვეტილება

შრომით-სამართალურთიერთობის ფარგლებში ერთწლიანი შრომითი ხელშეკრულების დადება. სასამართლომ აღნიშნული გარიგება ამავე მუხლის საფუძველზე ბათილად ცნო, რადგან მხარე მისთვის საუარესო პირობას იმ გარემოების გამო დათანხმდა, რომელიც სინამდვილეში არ არსებობდა⁵⁸. ამ მიმართებით, პალატამ განმარტა, რომ „როდესაც სახელშეკრულებო თავისუფლებასა და მისგან წარმოშობილ სამართლებრივ შედეგებზეა საუბარი, უნდა შეფასდეს გამოვლენილი ნების თავისუფლება და ის ფაქტი, რამაც აღნიშნული ნების გამოვლენა განაპირობა... ყოველ კონკრეტულ შემთხვევაში, იმ კითხვას უნდა გაეცეს პასუხი, თუ რამ განაპირობა ხელშეკრულების მხარის მიერ ნებაყოფლობით დამატებითი ვალდებულების საკუთარ თავზე აღება... მითითებული მუხლის გამოყენების წინაპირობებია მხარეთა შორის დავის ან დაურწმუნებლობის არსებობა, ამასთან, მართალია, მითითებული მუხლი ვალდებულებითი სამართლის თავშია მოცემული, თუმცა, იგი გამოიყენება, მიუხედავად მხარეთა შორის ურთიერთობის სამართლებრივი ბუნებისა, რაც იმას ნიშნავს, რომ მხარეთა შორის საოჯახო, მემკვიდრეობით, თუ სხვა სამართალურთიერთობის ფარგლებში წარმოშობილი დავა ან დაურწმუნებლობა შეიძლება აღმოიფხვრას ურთიერთდათმობის გზით. მითითებული ურთიერთდათმობა, თავის მხრივ, შეიძლება იყოს „კონსტიტუციური“ ან „დეკლარაციული“ ხასიათის. მორიგება, თავისი არსით, არსებული სამართალურთიერთობის ახლებურ მოწესრიგებას წარმოადგენს. იგი, პირველ რიგში, უთანხმოების, გაუგებრობის აღმოფხვრას, სასამართლო წესით დავის თავიდან აცილებას ემსახურება. სამართალურთიერთობის ამგვარი ფორმირება, სხვა არაფერია, თუ არა სახელშეკრულებო თავისუფლების ერთ-ერთი გამოვლინება, რა დროსაც მხარეები შეზღუდულნი არ არიან, ერთი სამართალურთიერთობის ფარგლებში მოდიფიცირება გაუკეთონ იმ პირობებს, რომლებიც, მათი აზრით, გაუგებრობასა და უთანხმოებას იწვევს. მიუხედავად იმისა, რომ მორიგება მხარეთა დისპოზიციური ნების ერთ-ერთი გამოვლინებაა, მორიგების გზით დაუშვებელია ისეთ პირობებზე შეთანხმება, რომელიც თავისი არსით, იძულებით არის განპირობებული ან მესამე პირების უფლებებს ლახავს. მუხლის გამოყენების მიზნებისათვის უაღრესად დიდი მნიშვნელობა აქვს მხარეთა ნებას, თავიდან აიცილონ, უთანხმოება, გაუგებრობა, ვალდებულების შეუსრულებლობა და თუნდაც, სამომავლო სასამართლო დავა. ამასთან, აღნიშნული ნება უნდა განაპირობებდეს მხარეთა მხრიდან გარკვეულ დათმობებზე (კომპრომისზე) წასვლას. ნიშანდობლივია, რომ დათმობა (კომპრომისი) შეიძლება იყოს ორმხრივიც და ცალმხრივიც, მთავარია, რომ მითითებული დათმობა (კომპრომისი) მიზნად ისახავდეს სახელშეკრულებო პირობათა მოდიფიცირების გზით, კონტრაგენტისათვის ვალდებულების ჯეროვანი შესრულების შესაძლებლობის მიცემას. ამასთან, მხარე დარწმუნებული უნდა იყოს, რომ რომ არა მითითებული დათმობა (კომპრომისი) სასურველი შედეგი ვერ მიიღწევა. გარდა ამისა, ფაქტები, რომლებიც აღნიშნულ კომპრომისს განაპირობებს, შეიძლება სინამდვილეს არ

⁵⁸ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2015 წლის 6 აგვისტოს №28/1028-15 განჩინება

შეესაბამებოდეს, თუმცა, მორიგების (დათმობის, კომპრომისის) ეტაპზე მხარე მას რეალურად უნდა აღიქვამდეს და ეს განაპირობებდეს მისი მხრიდან გარკვეულ დათმობაზე წასვლას. ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ მორიგება ჩვეულებრივი გარიგებაა, რომელიც გარიგების ნამდვილობისათვის კანონით გათვალისწინებულ პირობებს უნდა აკმაყოფილებდეს⁵⁹. დაუშვებელია მორიგების გზით მესამე პირთათვის რაიმე ვალდებულების დაწესება. მორიგება შეიძლება შეეხოს მესამე პირს, თუმცა, იმგვარ კონტექსტში, რომ მორიგების მხარემ მორიგების გზით მესამე პირის მიმართ მოთხოვნის უფლებაზე თქვას უარი (pactum de non petendo). მორიგება ვალდებულებით-სამართლებრივ კონტექსტში შეიძლება წარმოადგენდეს ცვლილებას გარიგებაში ან ახალ გარიგებას⁶⁰.

7. სხვისი ვალის აღიარება და ვალის გადაკისრება

ვალის აღიარება უნდა განხორციელდეს უფლებამოსილი პირის, ანუ მოთხოვნის უფლების მქონე - კრედიტორის წინაშე⁶¹, ხოლო რაც შეეხება მოვალეს, რომელიც ცალმხრივად ვალდებულების არსებობას აღიარებს, იგი შეიძლება იყოს ის მესამე პირი, რომელიც ცალმხრივი აღიარებით კრედიტორის წინაშე მოვალის ვალდებულებას კისრულობს. თუმცა, ვალის აღიარების კრედიტორთან მიმართებით ის მესამე პირად არ განიხილება. ვალის აღიარების ხელწერილით ხდება ვალის ამღიარებლის მხრიდან მოთხოვნის უფლების მქონე პირთან ვალდებულებითი ურთიერთობის არსებობის აღიარება, შესაბამისად, ასეთ ვითარებაში მიიჩნევა, რომ ვალის ამღიარებელი ვალს, კრედიტორთან არსებული სამართალურთიერთობის საფუძველზე, როგორც თავის ვალს, ისე აღიარებს⁶². შესაბამისად, სხვისი ვალის გადახდის ვალდებულების კისრება, ვალის აღიარებად არ განიხილება.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 371-ე მუხლის შესაბამისად, თუ კანონიდან, ხელშეკრულებიდან ან ვალდებულების ბუნებიდან არ გამომდინარეობს, რომ მოვალემ პირადად უნდა შეასრულოს ვალდებულება, მაშინ ეს ვალდებულება შეიძლება შეასრულოს მესამე პირმა. აღნიშნული მუხლის შესაბამისად, მესამე პირს აქვს მოვალის ვალდებულების შესრულების უფლება. თუმცა, კრედიტორი უფლებამოსილი არ არის შესრულება მოსთხოვოს მესამე პირს. მესამე პირისაგან შესრულების მოთხოვნის წარმოშობისათვის დამოუკიდებელი სამართლებრივი საფუძვლის არსებობაა საჭირო⁶³. ამგვარ საფუძველს, ხშირ შემთხვევაში, სხვისი ვალის აღიარება წარმოადგენს.

ამდენად, ვალის აღიარებისაგან უნდა განვასხვავოთ სხვისი ვალის აღიარება და ვალის გადაკისრება. სხვისი ვალის აღიარების ნორმატიულ რეგულირებას საქართველოს

⁵⁹ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2013 წლის 5 ნოემბრის №28/1084-13 გადაწყვეტილება

⁶⁰ Habersack, Münchener Kommentar zum BGB, § 779, 6. Auflage 2013, Rn.5

⁶¹ საქართველოს უზენაესი სასამართლოს 2012 წლის 25 სექტემბრის №ას-413-391-2012 განჩინება

⁶² თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2014 წლის 9 სექტემბრის №28/2202-14 განჩინება

⁶³ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2014 წლის 9 სექტემბრის №28/2202-14 განჩინება

სამოქალაქო კოდექსი, ისევე როგორც გერმანიის სამოქალაქო კოდექსი, არ შეიცავს. ორივე შემთხვევაში სხვისი ვალის აღიარებას სასამართლო პრაქტიკა არეგულირებს^{64 65}.

სხვისი ვალის აღიარების დროს მესამე პირი კრედიტორის წინაშე კისრულობს იმ ვალდებულების შესრულების მოვალეობას, რომელიც მის პირად ვალდებულებას (მოვალის ვალი) არ წარმოადგენს. მაგალითისათვის, როდესაც ორ პირს შორის არსებობს ვალდებულებით-სამართლებრივი ურთიერთობა და მესამე პირი კრედიტორის წინაშე მოვალის ვალდებულების შესრულების მოვალეობას თავის თავზე იღებს. ასეთ შემთხვევაში, კრედიტორის თანხმობა საჭირო არ არის, ვინაიდან ადგილი არ აქვს მოვალის შეცვლას, მის ჩანაცვლებასა და ვალის მესამე პირისათვის გადაკისრებას, უფრო მეტიც, ასეთ შემთხვევაში, სახეზეა სოლიდარული ვალდებულება, რაც იმას ნიშნავს, რომ კრედიტორი უფლებამოსილია ვალდებულების შესრულება მოსთხოვოს როგორც მოვალეს ან მესამე პირს, ასევე ორივე მათგანს, სოლიდარულად⁶⁶. სხვისი ვალის აღიარება თავდებობისაგან მკვეთრად განსხვავებული სამართლებრივი ინსტიტუტია, ვინაიდან თავდებობას ძირითად ვალდებულებასთან აქცესორული ბმა და სუბსიდური ხასიათი გააჩნია. იგივე არ შეიძლება ითქვას სოლიდარულ თავდებობაზე. სხვისი ვალის აღიარებასა და სოლიდარულ თავდებობას შორის მეტი მსგავსებაა, მათ შორის, პირველ რიგში, აღსანიშნავია, პასუხისმგებლობის სოლიდარული ხასიათი, თუმცა, არსებობს განსხვავებაც, მაგალითისათვის, თავდებობისათვის აუცილებელია წერილობითი ფორმის დაცვა, თავდებობის ზღვრული თანხის გათვალისწინება და ა. შ. თუმცა, გაბატონებული შეხედულების მიხედვით, მთავარი განსხვავება იმაშია, თუ რა ინტერესი აქვს, ერთი მხრივ, თავდებობა და, მეორე მხრივ, მესამე პირს, მოვალის ვალდებულების დაფარვის მიმართ. როგორ წესი, მესამე პირი, სოლიდარული თავდებობისაგან იმით განსხვავდება, რომ მას შესრულების მიმართ საკუთარი ეკონომიკური ინტერესი გააჩნია, მაგალითისათვის, როცა, მესამე პირი აღნიშნული შესრულებით მოვალის მიმართ თავის ვალდებულებას ფარავს. თავდებობა კი, როგორც წესი, შესრულების მიმართ თავისი დამოუკიდებელი ინტერესი არ გააჩნია. მისი შესრულება მხოლოდდამხოლოდ მოვალის ინტერესებშია. თავდებობა კი მოვალის მხრიდან ვალდებულების შესრულების უზრუნველყოფას ემსახურება⁶⁷.

ვალის გადაკისრების ნორმატიულ რეგულირებას საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი ითვალისწინებს. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 203-ე მუხლის პირველი ნაწილის შესაბამისად, მოთხოვნის მფლობელთან დადებული ხელშეკრულებით ვალი შეიძლება თავის თავზე მესამე პირმაც აიღოს (ვალის გადაკისრება). ასეთ შემთხვევაში მესამე პირი დაიკავებს თავდაპირველი მოვალის ადგილს. სწორედ მითითებული გარემოებაა

⁶⁴ BGH WM 1976, 1109; NJW 1981, 47 nach Esser/Weyers, Schuldrecht Band II, Besonderer Teil, C.F. Müller, 1991, S.359;

⁶⁵ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2014 წლის 9 სექტემბრის №28/2202-14 განჩინება

⁶⁶ <http://www.juraindividuell.de/artikel/schuldbeitritt/>

⁶⁷ Medicus, Schuldrecht II, Besonderer Teil, 13.Auflage, 2006, S.193-194

ძირითადი განმასხვავებელი ნიშანი სხვისი ვალის აღიარებასა და ვალის გადაკისრებას შორის.

საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 203-ე მუხლი აწესრიგებს ისეთ შემთხვევას, როდესაც ვალის გადაკისრებას ადგილი აქვს კრედიტორსა და მესამე პირს შორის დადებული გარიგების საფუძველზე, სადაც ცალსახაა კრედიტორის ნება მესამე პირის მიერ ვალდებულების საკუთარ თავზე აღების თაობაზე. აღნიშნული გარიგების სამართლებრივი შედეგია ის, რომ მესამე პირი იკავებს მოვალის ადგილს, რაც იმას ნიშნავს, რომ აღნიშნული გარიგებით თავდაპირველი მოვალის მიმართ ვალდებულება წყდება და კრედიტორს თავდაპირველი მოვალის მიმართ მოთხოვნის უფლება აღარ გააჩნია. შესაბამისად, მესამე პირსა და კრედიტორს შორის ურთიერთობის ვალის გადაკისრებად კვალიფიკაციის მიზნებისათვის აუცილებელია ცალსახად და არაორაზროვნად დადგინდეს კრედიტორის ნება მასზედ, რომ **მესამე პირმა მოვალის ადგილი დაიკავოს**. ამ მხრივ, საკანონმდებლო თვალსაზრისით, ნიშანდობლივია, რომ **საქართველოს სამოქალაქო კოდექსი ე.წ. ექსპრომისიის ცნებას არ ითვალისწინებს**⁶⁸, რა დროსაც მესამე პირი, მართალია, კრედიტორის წინაშე მოვალის ვალდებულებას კისრულობს, თუმცა, იგი თავდაპირველი მოვალის ადგილს არ იკავებს, არამედ თავდაპირველ მოვალესთან ერთად სოლიდარულად აგებს პასუხს. საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 203-ე მუხლი **ექსპრომისიის გამომრიცხველ დათქმას შეიცავს**, კერძოდ, თუ დადგინდა ვალის გადაკისრების წინაპირობების არსებობა საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 203-ე მუხლის კონტექსტში, ასეთ შემთხვევაში მესამე პირი დაიკავებს თავდაპირველი მოვალის ადგილს. თავდაპირველი მოვალის მიმართ ვალდებულების შეწყვეტაზე მეტყველებს საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 205-ე მუხლის ბოლო წინადადება, რომლის მიხედვითაც, ახალ მოვალეს უფლება არა აქვს გაქვითოს ის მოთხოვნები, რომლებიც თავდაპირველ მოვალეს ეკუთვნოდა. თავდაპირველი მოვალის მიმართ ვალდებულების შეწყვეტაზე აპელირებს ასევე ამავე კოდექსის 206-ე მუხლი, რომლის შესაბამისადაც, ვალის გადაკისრებისთანავე წყდება მოთხოვნის უზრუნველსაყოფად გათვალისწინებული თავდებობა და გირავნობა, თუკი თავდები ან დამგირავებელი არ განაცხადებს თანხმობას ამ ურთიერთობის გაგრძელებაზე.

ამდენად, საქართველოს სამოქალაქო კოდექსის 203-ე მუხლის გამოყენების მიზნებისათვის, სახეზე უნდა იყოს კრედიტორსა და მესამე პირს შორის ხელშეკრულება. ნორმის სიტყვა-სიტყვითი განმარტებიდან ნათლად ჩანს, რომ ვალის გადაკისრება დასაშვებია კრედიტორსა და მესამე პირს შორის **ორმხრივი ნების გამოვლენის შედეგად დადებული ხელშეკრულების საფუძველზე**. კანონი არ საუბრობს გარიგებაზე, შესაბამისად, დაუშვებელია ნორმის

⁶⁸ ზ.ჭეჭელაშვილი, *სახელშეკრულებო სამართალი*, გვ.217, თბილი, 2010

ინტერპრეტაცია იმგვარად, რომ საქართველოს სამოქალაქო კოდექსში მითითებული ხელშეკრულება განიმარტოს, როგორც მიღებასავალდებულო ცალმხრივი ნების გამოვლენა, რომელიც მეორე მხარეს (მოთხოვნის მფლობელს) მიუვიდა⁶⁹. მაშასადამე, განსხვავებით მესამე პირის ვალის აღიარებისაგან, ვალის გადაკისრება ორმხრივი ან მრავალმხრივი ხელშეკრულებაა, რა დროსაც, მესამე პირი, კრედიტორის თანხმობით თავდაპირველი მოვალის ადგილს იკავებს. ასეთ შემთხვევაში, გადამწყვეტი მნიშვნელობა მესამე პირის ბონიტეტს ენიჭება⁷⁰.

დასკვნა

წინამდებარე კვლევის საჭიროება განხილული თემატიკის აქტუალობამ განაპირობა. ამ მიმართებით განსაკუთრებით აღსანიშნავი საკვლევ საკითხთან დაკავშირებული არაერთგვაროვანი სასამართლო პრაქტიკა და ქართულ ენაზე თეორიული მასალის ნაკლებობაა. ნიშანდობლივია, აღინიშნოს, რომ ვალის აღიარება მჭიდრო კავშირშია მომიჯნავე სამართლებრივ ინსტიტუტებთან, შესაბამისად, მითითებული საკითხის კვლევა საინტერესოა, როგორც სამართლის თეორიის, ასევე სასამართლო პრაქტიკისათვის. სამართლის ინსტიტუტების გამოიჯენა და მათი ცალკეული ანალიზი გერმანულ წყაროებზე დაყრდნობით მითითებულ საკითხებთან დაკავშირებით საქართველოსა და გერმანიის სამოქალაქო კოდექსის ნორმათა იდენტურობითაა გამოწვეული. აქვე აღსანიშნავია ის ფაქტი, რომ ვალის აღიარებასთან დაკავშირებული რიგი საკითხები ნორმატიულად მოწესრიგებული არ არის და მათ შექმნაში, ჩამოყალიბებასა და განვითარებაში უდიდეს როლს შედარებით-სამართლებრივი კვლევა და სასამართლო პრაქტიკა თამაშობს. ამიტომ პრაქტიკის სწორი მიმართულებით განვითარება უაღრესად მნიშვნელოვანია თითოეული საქმის სწორად გადაწყვეტის მიზნისა და ამავდროულად, აღნიშნული მიმართულებით სამართლის თეორიის განვითარების საქმეში.

კვლევის შედეგად, ნათელი გახდა ვალის კონსტიტუციურ („აბსტრაქტულ“) აღიარებასა და ვალის დეკლარაციულ („აღიარებას“) შორის განსხვავება. თითოეული მათგანის მნიშვნელობა და ზეგავლენა სამართლებრივ შედეგებზე. კვლევამ აჩვენა ვალის პოზიტიური და ნეგატიური აღიარების აქტუალობა და მისი პრაქტიკული მნიშვნელობა. ამავდროულად, კვლევამ აღწერა ნორმატიული ბაზის ნაკლებობით განპირობებული პრობლემატიკა და სასამართლო პრაქტიკის დანიშნულება, განსაკუთრებით, ნეგატიურ აღიარებასთან დაკავშირებით სამართლის განვითარების საქმეში. მითითებულ კონტექსტში გაკეთებულ იქნა სამოქალაქო კოდექსის 341-ე მუხლისა და 448-ე მუხლის შედარებით-სამართლებრივი ანალიზი. ამავე კვლევის მიხედვით, ნათელი გახდა სამოქალაქო კოდექსის 341-ე მუხლის მე-2 ნაწილის შინაარსი და მისი ბმა ამავე კოდექსის 360-ე მუხლით გათვალისწინებულ

⁶⁹ თბილისის სააპელაციო სასამართლოს 2014 წლის 9 სექტემბრის №28/2202-14 განჩინება

⁷⁰ <http://www.juraindividuell.de/artikel/schuldbeitritt/>

მორიგებასთან. წინამდებარე ნაშრომმა აჩვენა ასევე საპროცესო-სამართლებრივი აღიარების არსი და მისი გამიჯვნის აუცილებლობა მატერიალურ-სამართლებრივ აღიარებისაგან. ნორმატიული ბაზის არარსებობის მიუხედავად კვლევამ აღწერა პრაქტიკაში მეტად აქტუალური საკითხი, კერძოდ, საკუთარი და სხვისი ვალის აღიარების, ასევე ვალის გადაკისრების საერთო და განმასხვავებელი ნიშნები, მათ შორის, თავდებობასა და სოლიდარულ თავდებობასთან კავშირში.